

بازجویی، تحقیقات مقدماتی، تحقیق از متهم، تحقیق از شاکی، تحقیق از شاهد

محمد حسین طارمی : نویسنده

چنانچه [1] بازجویی یا استنطاق عبارتست از تحقیق از متهم راجع به مورد اتهام از طرف مامور صلاحیت‌دار قضایی عرف مردم نیز این تعبیر را ناظر بدان می‌دانند. اما با این وجود برخی مواقع بازجویی به تحقیق از شاکی و شهود نیز در حقیقت، بازجویی روشی قضایی برای کشف حقیقت است که توسط مقام قضایی یا انتظامی صورت [2]. اطلاق می‌گردد می‌گیرد. اما بازجویی از متهم در مرحله دادرسی نیازمند مقدماتی است که قانونگذار معین نموده است

مقدمات بازجویی

مطابق اصل 32 قانون اساسی و ماده 127 قانون آئین دادرسی کیفری بلافاصله پس از حضور یا جلب متهم تحقیقات از وی توسط مقام تحقیق شروع می‌شود. در صورت عدم امکان، تحقیق حداکثر ظرف 24 ساعت باید صورت گیرد. بدیهی است عدم تحقیق از متهم و ادامه بازداشت او بیش از مهلت قانونی، بازداشت غیر قانونی تلقی و ضمانت اجرای آن تعقیب کیفری گذشته از این موضوع رعایت مقدمات زیر پیش از بازجویی لازم است [3]. و انضباطی متخلف خواهد بود

حضور متهم نزد مقام تحقیق یا رسیدگی باید به گونه‌ای باشد که با حقوق متهم منافات نداشته باشد. البته قانونگذار در 1. قانون آئین دادرسی کیفری در این مورد جزئیات را ذکر نکرده است و فقط در ماده 130 در مورد متهمین زن لزوم رعایت موازین شرعی را بیان نموده است. البته در رعایت اصل 39 قانون اساسی هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی شده، به هر صورت که باشد ممنوع موجب مجازات است. لذا حتی الامکان متهم به طور آزادانه [4]. نزد مقام تحقیق یا رسیدگی حاضر می‌شود و هنگام حضور از توهین و تحقیر قوی و فعلی باید خودداری گردد

اولین شرط رعایت حقوق و آزادی‌های فردی در جامعه شناسایی هویت واقعی متهم است از مفاسد و عواقب ناگوار پس 2. از آن جلوگیری گردد. قانونگذار در ماده 129 ق.آ.د.ک. مقام قضایی را مکلف کرده است که قبل از تحقیق از متهم و تفهیم اتهام به وی و سایر اعمال قضایی هویت و مشخصات و نشانی دقیق متهم را احراز نماید. البته قانونگذار مقام قضایی را مکلف نکرده است که از طریق اوراق هویتی هویت احراز شود، اما در حال حاضر احراز هویت از طریق اوراق هویتی [5]. دقیق‌تر است

به موجب ماده 129 ق.آ.د.ک. مقام قضایی بایستی به متهم تذکر قانونی بدهد که هنگام پاسخ به سئوالات مواظب اظهارات 3. [6]. خود باشد

تفهیم اتهام عبارتست از «آگاه کردن [7]. پس از انجام اعمال فوق مقام قضایی بایستی اقدام به تفهیم اتهام به متهم نماید 4. متهم از دلایل و عنوان قانونی جرمی که وی به جهت قرار گرفتن در مظان ارتکاب آن تحت تعقیب قرار گرفته است، به این تعریف بر اساس اصل 32 قانون اساسی و مواد 129 و 103 و 204 [8].» بطور کتبی و زبانی که وی متوجه آن شود ق.آ.د.ک. و بند 1 ماده 9 میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی است

کیفیت بازجویی

پس از تفهیم اتهام به متهم، مقام تحقیقیرامون اتهام انتسابی به او، دلایل ابرازی و مدافعاتی که وی در دفاع از خود بیان می‌دارد، نحوه ارتکاب جرم، دیگر شرکاء و معاونین و میزان و چگونگی نقش ایشان در وقوع بزه، وسیله ارتکاب جرم و یا وسایل یا اموال تحصیل شده ناشی از جرم و نیز موارد مذکور در شکایت شاکی و اظهارات گواهان و گزارشهای ضابطان از متهم تحقیق خواهد کرد. بازجویی از نظر قوانین داخلی و بین المللی دارای ضوابط زیر است

بازجویی به استثناء موارد فوری و اجتناب ناپذیر باید در روز به عمل آید، چرا که ممکن است که نتیجه بازجویی از 1. [9]. متهم در شب ایراد لطمه جبران ناپذیر به اجرای عدالت یا امنیت و حقوق مردم باشد

سؤال‌اتی که از متهم می‌شود باید مفید و روشن باشد، به این تکلیف در فراز دوم از ماده 129 ق.آ.د.ک. تصریح شده است. بنابراین ماده، طرح و پرسش سؤال‌اتی که ارتباطی با اتهام یا نتیجه تحقیق ندارد از جمله تفتیش عقاید، تفتیش در امور سؤال از جریان واقعه، [10]. خصوصی و به طور کلی هر سؤالی که ربطی به اتهام و دلایل تحصیلی ندارد، ممنوع است تاریخ و محل وقوع جرم، وسایل وقوع جرم، معاونین و شرکاء وقوع جرم، وجود سبق تصمیم و ... را می‌توان از جمله [11]. مصادیق سؤال مفید دانست

در تحقیق و بازجویی از متهم باید توانایی رعایت و در صورت طولانی بودن مدت بازجویی به متهم اجازه تنفس داده شود. [12].

سؤال تلقینی، سؤال است [13]. بنا به تصریح ماده 129 ق. آ.د.ک. طرح و پرسش سؤالات تلقینی از متهم ممنوع است. 4. که مقدمات آن مورد قبول متهم قرار نگرفته و هدف از آن القاء غیر مستقیم بزهداری به متهم است. منظور از تلقین تأثیرات دماغی است که انسان را مجبور می‌کند در افکار و اعمال خود تغییرات بدهد و آنچه را که مطابق میل و احساسات او است، از [14]. باور کرده و حقیقت پندارد. اثراتی که تلقین در انسان به وجود می‌آورد، درست نقطه مقابل منطق و استدلال است لحاظ شرعی، بنا به نظر مراجع عظام چنانچه اقرار با هوشیاری بوده و مطابق واقع باشد، هر چند سؤالات تلقینی بوده باشد، [15]. اما اگر سؤال تلقینی موجب گیج شدن و کاهش هوشیاری متهم گردد، اقرار نافذ نخواهد بود. منشاء اثبات جرم می‌باشد

اغفال متهم برای اخذ اقرار ممنوع است. اغفال متهم به طرق گوناگونی محقق می‌شود، مثلاً قاضی به وی بگوید: اگر قاضی نباید متهم را به اقرار [16]. اقرار کنی من تو را از مجازات معاف می‌کنم، در حالی که چنین اختیار قانونی ندارد [17]. تشویق کند و یا او را به صدور قرار منع تعقیب یا کمک های غیر قانونی دیگر امیدوار کند

شکنجه و آزار و اذیت بدنی متهم برای اخذ اقرار ممنوع است. بدیهی است که اقرار بر اثر شکنجه علاوه بر بی [18]. اعتباری، مستوجب تعقیب انتظامی و کیفری مرتکب خواهد شد

اکراه و اجبار متهم برای اخذ اقرار ممنوع است. اصل 38 قانون اساسی بر این امر تأکید دارد. در اجرای این اصل، ماده 129 ق.آ.د.ک. به صراحت گویای این مطلب است. ضمانت اجرای این ممنوعیت، بی اعتبار شمردن مطالب اقرار شده از دید قانونی است. ضمن این‌که اگر اجبار متهم همراه با آزار و اذیت باشد، متخلف طبق ماده 578 ق.م.ا. تحت تعقیب [19]. کیفری قرار خواهد گرفت

در تحقیق از متهم رعایت احترام وی و پرهیز از انجام اقداماتی که عنوان مجازات مضاعف دارد. مانند تخفیف و خوار نمودن وی الزامی است. اصل 39 قانون اساسی در این مورد مقرر داشته است: «هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم بدیهی است [20].» قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است بازجو یا مقام تحقیق که حین بازجویی متهم را مورد تحقیر و توهین قرار دهد، علاوه بر تعقیب انتظامی به استناد ماده 608 بازجو نباید فراموش کند که اصل برائت متهم است و هر چقدر دلایل به ظاهر علیه [21]. ق.م.ا. قابل تعقیب کیفری است متهم زیاد باشد، باز هم ممکن است بی‌گناه بوده در دادگاه تبرئه شود. به هر حال بی غرضی بازجو نشان از پرهیزگاری [22]. اوست

در تحقیق و بازجویی از متهم باید تمام دلایل و مدارک علیه متهم به بحث آزاد و متقابل طرفین قرار داده شود تا حق دفاع متهم زایل نشده و وی بتواند در مورد هر دلیل، از خود دفاع نماید. چرا که حق دفاع یکی از تضمینات قانونی و عقلی حفظ حقوق و آزادی های شهروندان است. ماده 129 ق.آ.د.ک. نیز در این راستا قاضی را مکلف نموده است که دلایل اتهام را به متهم تفهیم نموده و مدافعات وی را در قبال دلایل ابرازی اخذ نماید. این تکلیف حتی در اصل 32 قانون اساسی نیز به [23]. صراحت آمده است

و چنانچه متهمین [24]. پاسخ سؤالات باید همانطوری که بیان می‌شود و بدون تغییر و تبدیل، یا تحریف، نوشته شود. 10. باسواد بخواهند خود پاسخ سؤالات را بنویسند (اگر موجب اخلال در امر تحقیق یا به تاخیر انداختن تحقیق نشود)، باید اجازه داد تا شخصا پاسخ سؤالات را بنویسند. بدیهی است، اگر بازجو یا مقام تحقیق در انعکاس اظهارات متهم مرتکب تحریف و

پاسخ ها نباید از روی یادداشت و به [\[25\]](#) تحت تعقیب کیفری قرار خواهد گرفت. جعل مفادی شود، موافق ماده 543 ق.م.ا. چنانچه این مضمون از ماده 131 ق.آ.د.ک. برداشت می‌شود [\[26\]](#). صورت از پیش تهیه شده بیان شود

11. چنانچه متهم از دادن پاسخ به سؤالات امتناع نماید، مقام تحقیق حق سرزنش یا تهدید یا توهین یا اجبار وی به پاسخ دادن [\[27\]](#) (به سؤالات را ندارد و صرفاً می‌تواند امتناع متهم را در صورت مجلس قید نماید). (ماده 129 ق.آ.د.ک)

12. جز در موارد نیاز ضرورت مواجهه حضوری، باید از متهمین به صورت انفرادی تحقیق شود. (ماده 130 ق.آ.د.ک). اهمیت این نکته به جهت جلوگیری از اعمال فشار یا تهدید متهمین نسبت به یکدیگر دایر به هماهنگی در اظهارات و [\[28\]](#) مدافعات است. رعایت این نکته هنگام تحقیق باید از سوی مقام تحقیق در صورت مجلس قید شود